

Kraichynska Oleksandra, Maslova Yuliia. Sexism in the political discourse of Ukraine. *Pedagogy and Psychology of Sport*. 2020;6(4):118-126. eISSN 2450-6605. DOI <http://dx.doi.org/10.12775/PPS.2020.06.04.011>
<https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/PPS/article/view/PPS.2020.06.04.011>
<https://zenodo.org/record/4339913>

The journal has had 5 points in Ministry of Science and Higher Education parametric evaluation. § 8. 2) and § 12. 1. 2) 22.02.2019.
© The Authors 2020;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Nicolaus Copernicus University in Torun, Poland
Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author (s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non commercial license Share alike. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.

Received: 21.11.2020. Revised: 26.11.2020. Accepted: 17.12.2020.

UDC 316.346.2:323(477)

УДК 316.346.2:323(477)

SEXISM IN THE POLITICAL DISCOURSE OF UKRAINE СЕКСИЗМ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНИ

Oleksandra Kraichynska, Yuliia Maslova

National University of Ostroh Academy, Ostroh, Ukraine

Крайчинська Олександра, Маслова Юлія

Національний університет «Острозька академія»

The article is intended to analyze the phenomenon of sexism through the prism of political discourse in Ukraine. The specific purpose of the article was to review the involvement of women in the Verkhovna Rada of Ukraine (VRU) at the level of party lists, committees, the Office and permanent delegations. The problem of sexism among the deputies of the Verkhovna Rada was noted.

The aim of the article was to consider the manifestations of sexism in the political sphere of Ukraine. Analysis of statistics has shown that the problem of sexism is relevant today.

The author discusses the quantitative ratio of men and women among the Verkhovna Rada of Ukraine and politicians in general. Through interviews with female deputies, the author shows the problem of the discriminated. An analysis of recent media publications has shown us examples of sexism from top government positions.

As a conclusion and recommendations, the author notes the need to develop a system of civic and political education on gender equality; develop curricula on the participation of women in politics aimed at both women and men; to carry out trainings and other types of support for women candidates; to advocate the improvement of the coverage of women-candidates in the media.

Key words: sexism, politics, gender inequality.

Стаття призначена аналізу явища сексизму крізь призму політичного дискурсу в Україні. Конкретною метою статті став огляд залученості жінок до складу Верховної Ради України (ВРУ) на рівні партійних списків, комітетів, Апарату та постійних делегацій. Зауважено про проблему сексизму у середовищі депутатів ВРУ.

Ключові слова: сексизм, політика, гендерна нерівність.

Упродовж останніх десятиліть в українському суспільстві відбуваються суттєві зміни в переосмисленні та легітимації гендерних відносин заснованих на рівності обох статей. Успішне впровадження і регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень.

Не набагато краща ситуація із доступом до керівних посад у органах виконавчої влади, місцевого самоврядування чи керівних структур великих державних чи приватних компаній. Потрібне застосування фахових механізмів надання доступу жінок до вищих щаблів влади, серед яких найбільш ефективними у світі загалом та в країнах ЄС зокрема вважаються гендерні квоти. Більшість країн ЄС прийняли чи то законодавчі, чи то добровільні партійні квоти, які надають можливість жінкам долати структурні бар'єри доступу до політики.

Проблема участі жінок країни – це не є проблема жінок. Причому, треба розуміти, що і серед жінок можуть бути професіонали і дилетанти. Втім, як і серед чоловіків є і недалекоглядні політики, які приймають неправильні рішення. Тому проблема полягає не в тому, що якщо жінок політиків побільшає, то всім стане краще. Проблема в створенні умов для того, щоб жінки просто мали змогу прийти в політику.

Сексизм в політиці існує дуже тривалий час. У цьому ми можемо переконатися на історії будь-якої країни, просто побачивши її правителів, звернувши увагу на їх стать. Чоловіків, які перебувають на чолі держави було в рази більше, ніж жінок. Хоча раніше і відбувалися якісь політичні рухи, які виступали проти гендерної нерівності, але таку користь вони не принесли, адже сексизм в політиці, і в інших сферах суспільства ніяк не усунули.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у вивчення питання сексизму в політиці зробив така вчена як Марценюк Т. О. Багато питань, пов'язані з рівноправністю статей, в тому числі і в політичній сфері, розглянуті вченими Т.Б. Рябовой, А.М. Першин, Е.М. Зубкової, Р.Ф. Матвєєвим, О.Г. Овчаровой, О.Б. Анікєєва, В.А. Тишкова, Н.А. Шведовой, О.М. Здравомислова, О.А. Вороніної, Н.А. Козлової, І.В. Грошевим, Г.Г. Силласте, А.А. Андрєєнкова, С.Г. Айвазової, І.О. Тюриной і іншими. Про певний феномен сексизму в політиці нещодавно згадала і блогер, соціолог Анна Дрянянська.

Метою статті є розгляд гендерної нерівності, сексизму у політичній сфері України, зокрема місце жінки в політичній сфері України. Також необхідно проаналізувати статистичні дані щодо домінування чоловіків на посадах управлінні державою. Однією з цілей статті буде розгляд поведінки чоловіків–депутатів стосовно своїх колег жінок–депутаток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомий вислів з новаторської роботи Симони де Бовуар, яка започаткувала дослідження статі: *on ne naît pas femme, on le devient*, що зазвичай перекладається як: "жінкою не народжуються, а стають", є актуальним і досі [1]. Ролі та стереотипи, що приписуються жінкам, побудовані соціально, культурно та історично чоловіками. Вони становили чоловічу політику гендеру, відповідно до патріархальної ідеології, що панувала на той час. В результаті були створені (і все ще розвиваються) такі уявлення жінок, які слугували і використовуються для підтримки домінування чоловіків над жінками.

Ці культурні уявлення про жінок не мають підґрунтя ні в науці, ні в природі, хоча патріархальна ідеологія та релігія дотримуються їхньої позиції. Побудова соціальних ролей та створення конкретних уявлень завжди мають історичні наслідки, соціальні та політичні. Наприклад, позначення певної соціальної чи етнічної групи як «іншої» дозволяє її виключити з публічного простору і, таким чином, позбавити громадянських прав. Прикладом може служити представлення жінок чоловіками у вікторіанську епоху (і до нашого часу) як "берегинь домашнього вогнища". Наслідками такої репрезентації було закриття жінок у приватній сфері та їх відторгнення від суспільного життя. Як

результат, жінки були позбавлені права на: освіту, роботу, спадщину, голосування та висловлювання з політичних питань, тобто право представляти себе та самовизначення.

Де Бовуар, борючись з цими традиційними уявленнями, також повертається у своїх працях до теорії Гегеля, в якій він вважав внутрішній поділ на Іншого та Я важливим для людських думок і вчинків. Французький філософ зазначав, що на соціальному рівні в європейській культурі цим Іншим є жінка, тоді як нормою (Я) є чоловік: «жінка є історичним Іншим для чоловіка. Де Бовуар також уточнює той факт, що жінка – всі жінки в будь-якій ситуації – є негативною і несуттєвою по відношенню до чоловіків, яка проявляється як нейтральна (або позитивна) та суттєва ситуація, яка сприймається як природна.

Європейська цивілізація до середини 20 століття (а разом з нею і наука, релігія, історія, культура, мистецтво) була створена як чоловіками, так і європейцями середнього класу. Проте в патріархальних суспільствах (включаючи Україну) він вважався і досі вважається універсальним, оптимальним та нормативним.

З іншого боку, все, що не підпадає під такі соціально та історично вузькі стандарти, вважається різним, ненормальним. Протягом століть чоловіки визначали, що є нормою для жінок, а що відхиленням. Лише кілька десятиліть ми кидаємо виклик і деконструємо ці нав'язані чоловічі норми.

Поділ на Я-Інші пов'язаний із ширшою проблемою власне української культури: опозиції активний/пасивний, свідомий/несвідомий, розум/тіло, культура/природа, де перше значення присвоєне культурі маскулінності і оцінюється вище, а друге - жіночність і цінність нижній. Тому в європейській культурі до середини 20 століття жіночність була представлена на протиположному до чоловічої як пасивна, чуттєва, несвідома та пов'язана з природою, тоді як маскулінність пов'язана з діяльністю, інтелектом та цивілізацією. Спочатку ці уявлення були лише культурними та релігійними конструкціями, похідними патріархальної ідеології. Однак протягом століть вони були санкціоновані в культурі, історії та релігії як "природні" та "наукові" істини. Ми стали ширше ставити під сумнів ці опозиції лише у другій половині 20 століття завдяки досягненням феміністичної філософії та гендерних досліджень.

Згідно Теорії соціального конструювання гендеру [4], хлопчик виростає чоловіком тому, що його виховували, як чоловіка. Дівчаткам, в свою чергу, з дитинства вселяють жіночі стереотипи мислення і поведінки, тому вони стають жінками. Феміністична ідея про те, що різниця в інтересах і здібностях двох статей визначається не їх біологічними відмінностями, а вихованням і стереотипами, які нав'язує суспільство, отримала практичне застосування. Воно полягає у знищенні гендерних відмінностей, яке відбувається в багатьох країнах. Щоб забезпечити можливість рівної участі жінок в тих областях діяльності, де традиційно переважають чоловіки, вводяться спеціальні квоти, наприклад:

- жінки повинні займати не менше 40% місць в парламенті;
- за жінками має бути закріплено не менше 40% місць в керівництві компаній;
- жінки повинні складати не менше 50% професорсько-викладацького складу в університетах і так далі.

Визначивши передумови гендерної нерівності як наслідку культурно-історичного формування суспільства, ми можемо перейти до аналізу проявів сексизму в сфері

політичній, адже основні прояви гендерного розриву "відчутні" в політичній та економічній сферах.

Експерти ООН говорять про те, що якщо в парламенті 20% належить жінкам, тоді формуються програми в інтересах дітей, а якщо їх серед законодавців 30%, то виробляються програми в інтересах самих жінок.

Про рівні права і можливості жінок і чоловіків зазначено також і у вітчизняному законодавстві. По-перше, у Конституції України, статті 24, гарантовано громадянам рівні конституційні права і свободи: «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [6]. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005) містить означення таких понять, як рівні права та рівні можливості жінок і чоловіків, дискримінація за ознакою статі, позитивні дії, сексуальні домагання тощо. Як зазначено в статті 3, «державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків» [7].

Згідно з міжнародною базою даних Міжпарламентської спілки, станом на 1 квітня 2018 року жінки в середньому по світу займали лише 23,8 % місць у національних парламентах [2]. Однак Україна в цьому рейтингу зі 193 країн світу посіла аж 144 місце з цифрою лише 12 % жінок у Верховній Раді.

Дійсно, саме становище жінок із доступом до топ політичних посад є проблемним, беручи до уваги також результати міжнародних порівняльних звітів. Згідно Індексу гендерного розриву (Global Gender Gap Report) Україна займає 59 місце серед 153 країн [3]. Це комплексний звіт-порівняння країн світу Всесвітнім економічним форумом за рівнем гендерної рівності/нерівності, котрий вимірюється глобальним індексом гендерного розриву. Цей індекс включає 4 групи показників - гендерна рівність або нерівність в економічній, освітній, політичній і у сфері здоров'я (щодо очікуваної середньої тривалості життя жінок і чоловіків). Поряд із Україною можемо побачити такі країни як Гондурас (58 місце) та Хорватія (60 місце). Згідно результатів дослідження станом на 2020 рік, в політичному житті держави бере участь 20.5% жінок – це депутатки, членкині партій, політикині, тоді як чоловіків в політиці аж 79,5%. На міністерських посадах розрив не набагато менший: жінки – 20.8%, чоловіки – 79.2%.

Після того, як суспільство почало боротися з сексизмом в політиці, гендерна нерівність стала менш помітною, ніж було раніше. Згідно результатам Global Gender Gap Report, з 2006 року Україна піднялась із 65 на 59 місце, одже показник став краще. Але не дивлячись на багато спроб прибрати сексизм, повністю зробити це не вийшло, особливо, в області політики. Принцип гендерної рівності передбачає, що при занятті виборних посад, і при призначенні на високі пости в державних і приватно підприємницьких структурах аспект статевої приналежності повинен зніматися. В конкуренцію вступають інтелекти, ділові якості, репутації.

Кількість жінок в політичній сфері – це не головна проблема. Проблемою також є відношення до тих жінок, що вже працюють на політичних посадах.

Сексистські висловлювання та поведінка депутатів щодо колег-жінок в українському суспільстві викликають чимало дискусій. Та зазвичай після таких скандалів мер міста, депутат чи будь-який інший чиновник, що публічно принижує жінку, не несе жодної відповідальності. У місцевих радах на такі ситуації мляво реагують, і це часто залишається поза увагою медійників.

Ресурс «Повага: кампанія проти сексизму» зробив опитування серед депутаток міських та обласних рад [5]. Юлія Вусенко, депутатка Луцької міської ради, неодноразово чула щодо себе сексистські висловлювання від колег-чоловіків. Якщо іноді це мало жартівливий характер, то деколи така поведінка та розмови чоловіків набували відвертого принизливого глузування. Нещодавно, наприклад, під час сесії Луцької міської ради Вусенко дискутувала з іншими депутатами щодо прийняття бюджету. У відповідь в. о. мера Григорій Пустовіт відразу заговорив про її сукню.

59% жінок потерпають від проявів сексизму в українській політиці, 47% – від сексуальних домагань, 59% – від психологічного насильства, 58% – від словесних образ, 62% від приниження через соціальні мережі та ЗМІ. Такі дані оприлюднили під час презентації дослідження «Насильство по відношенню до жінок в політиці. Україна», що провела ГО «Ла Страда-Україна».

Опитування народних депутаток, жінок, які мають відношення до політики (працівниць Верховної Ради та помічниць народних депутатів), та тих хто займає керівні державні посади показало, що 76,5% респонденток зазначають відсутність у політичних партій внутрішньої політики попередження насильства та дискримінації жінок.

Президент Віктор Янукович, розповідаючи в Давосі про промо-кампанію України до чемпіонату з Європи з футболу 2012 року, назвав принадами країни каштани, що квітнуть, і жінок. «І у містах українських почнуть роздягатися жінки. Побачити цю красу – це чудово», – сказав Янукович. Або Прем'єр-міністр Микола Азаров дозволив собі висловитися: «Одні кажуть, що наш уряд великий, другі, що в уряді немає жінок, ні на кого подивитися під час засідання Кабінету Міністрів. Самі нудні особи. За всієї моєї пошани до жінок – не жіноча справа проводити реформи». Та сама «традиція» зводить жінок до краси, речей, на які «приємно дивитися». Але схожі висловлювання недопустимі в демократичному суспільстві, де гендерна рівність є цінністю [8]. Однак трапляються нові приклади сексизму. Депутат Антон Геращенко заявив Надії Савченко, що їй «було б чудово зайнятися влаштуванням свого особистого життя», бажає «народити дітей» [8].

Не рідким явищем також є сексизм з боку Президента України, зокрема учасників його партії «Слуга народу». На зустрічі з президентом Франції Еммануелем Макроном, Володимир Зеленський промовив: “Завжди було уявлення у всіх у світі, що Україна - це, перш за все, сільське господарство, шахти, металургія. А туристи завжди говорили, що в Україні дуже красиво, дуже смачно та дуже красиво, особливо жінки. Да, це все є, і воно залишається нашим брендом, але є інші цифри, які говорять про те, що ІТ-індустрія, ІТ-технології та компанії дуже швидко розвиваються в Україні»[9].

Сказане – канонічний приклад об'єктивації, коли особистість людини порівнює з предметом або функцією. У цьому випадку красиві жінки поставили в один ряд із шахтами, металургією, сільським господарством та IT-промисловістю, до того ж, бренд - те, що продається та вносить гроші.

Висновки та рекомендації. Образи жінок формувались у культурі відповідно до патріархальної ідеології таким чином, щоб увічнювати панування чоловіків над жінками. Яким би не був образ, будь то «берегиня дому» чи «дикарка», він дискримінаційний. Поки представлена група не стане предметом дискусії, вона залишається об'єктом у культурі, товаром, предметом, позбавленим права на самовизначення.

Сексизм дуже актуальна тема для суспільства 21 століття. Люди на даний момент продовжують боротися з ним до сих пір, хоча задатки цієї боротьби були покладені дуже давно, але все одно до цих пір до кінця гендерна нерівність не усунули, як ми зробили висновок – у політиці особливо. Зокрема, виявлено такі проблеми, як низький рівень представництва жінок у політичних структурах, гендерна незбалансованість складу основних політичних партій України, недопредставленість жінок серед керівництва постійних делегацій, сексизм серед депутатів тощо.

Завдяки феміністичному рухові та незліченним численним ініціативам жінок, які проводять і здійснюють, завдяки дослідженням жінок, гендерним дослідженням, це змінилося і все ще змінюється. Зростає соціальна обізнаність та чутливість до питань дискримінації.

Для досягнення гендерної рівності і дискримінації, протидія сексистським висловлюванням має бути серед засадничих принципів кодексу депутатської етики. Для залучення жінок до політичного життя і в управлінську діяльність важлива хороша організація професійної підготовки жінок до управління, якісний відбір з жінок кадрового резерву на заміщення вакантних посад державних і муніципальних керівників. Для подолання гендерної асиметрії незалежним жіночим організаціям необхідно не тільки захищати права жінок, але і стимулювати їх політичну активність, а також сприяти формуванню якостей лідера. Важливо і те, що треба проводити необхідну роботу по вселення впевненості у самих жінок в те, що вони на основі здорової професійної конкуренції має право на рівних з чоловіками займати керівні посади в структурах влади. Це дозволить якісніше провести політичну модернізацію в країні, зміцнити соціальну стабільність і підвищити рівень громадської активності українського населення.

Список використаних джерел

1. Сімона Де Бовуар. Друга стать [Текст]/ Сімона Де Бовуар. – К: Основи, 2017. – с. 368.
2. Women in National Parliaments, Inter-Parliamentary Union [Electronic resource]. – Mode of access: <http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm> (date of access: 24.10.2020). – Title from the screen.

3. Global Gender Gap Report 2020 [Electronic resource]. – Geneva : World Economic Forum, 2020. – 361 p. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf. (date of access: 24.10.2020). – Title from the screen.
4. Российский гендерный порядок: социологический поход: Коллективная монография / Под ред. Е. Здравомысловой, А. Темкиной — СПб.: Изд-во Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2007. — 306 с
5. Сексизм від політиків: гарна сукня і вузьке мислення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://povaha.org.ua/seksyzm-vid-politykiv-harna-suknya-i-vuzke-myslennya> (дата доступу) : 24.10.2020). – Назва з екрану.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.10.2020). – Назва з екрана.
7. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № 5207-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 25.10.2020). – Назва з екрана.
8. Марценюк Т. Повернення публічного сексизму або як «убити» словами [Електронний ресурс] / Тамара Марценюк // Повага: кампанія проти сексизму, 18 серпня 2016 р. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/povernennyarpublichnoho-seksyzmu-abo-yak-ubyty-slovamy> (дата звернення: 25.10.2020). – Назва з екрана.
9. Слідом за Януковичем: Зеленський у Парижі заявив, що красиві жінки є брендом України [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <https://prm.ua/slidom-zayanukovichem-zelenskiy-u-parizhi-zayaviv-shho-krasivi-zhinki-ye-brendom-ukrayini> (дата звернення: 25.10.2020). – Назва з екрана.

References. Transliteration.

- 1.Simona De Bovuar. Druha stat" [Tekst]/ Simona De Bovuar. – K: Osnovy, 2017. – s. 368.
- 2.Women in National Parliaments, Inter-Parliamentary Union [Electronic resource]. – Mode of access: <http://archive.ipu.org/wmn-e/world.htm> (date of access: 24.10.2020). – Title from the screen.
- 3.Global Gender Gap Report 2020 [Electronic resource]. – Geneva : World Economic Forum, 2020. – 361 p. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf. (date of access: 24.10.2020). – Title from the screen.
- 4.Rossyjskij hendernyj porjadok: socyolohycheskij pohod: Kollektivnaya monohrafiya / Pod red. E. Zdravomy slovoj, A. Temkynoj — SPb.: Yzd-vo Evropejskoho unyversyteta v Sankt-Peter-burhe, 2007. — 306 s
- 5.Seksyzm vid politykiv: harna suknya i vuz"ke myslennya [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://povaha.org.ua/seksyzm-vid-politykiv-harna-suknya-i-vuzke-myslennya> (data dostupu) : 24.10.2020). – Nazva z ekranu.

6. Konstytucija Ukrainy vid 28 chervnya 1996 roku [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (data zvernennya: 25.10.2020). – Nazva z ekrana.

7. Zakon Ukrainy «Pro zasady zapobihannya ta protydyi dyskryminaciyi v Ukraini» vid 06.09.2012 № 5207-VI [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (data zvernennya: 25.10.2020). – Nazva z ekrana.

8. Marcenyuk T. Povernennya publicnogo seksyzmu abo yak «ubyty» slovamy [Elektronnyj resurs] / Tamara Marcenyuk // Povaha: kampaniya proty seksyzmu, 18 serpnja 2016 r. – Rezhym dostupu: <http://povaha.org.ua/povernennyapublicnogo-seksyzmu-abo-yak-ubyty-slovamy> (data zvernennya: 25.10.2020). – Nazva z ekrana.

9. Slidom za Yanukovychem: Zelens"kyj u Paryzhi zayavyv, shho krasyyvi zhinky ye brendom Ukrainy [Elektronnyj resurs] / – Rezhym dostupu: <https://prm.ua/slidom-za-yanukovychem-zelenskiy-u-parizhi-zayaviv-shho-krasivi-zhinki-ye-brendom-ukrayini> (data zvernennya: 25.10.2020). – Nazva z ekrana.